

SAYLOV TUSHUNCHASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14544707>

Axmadaliyev Xudayberdi Ummataliyevich,
Andijon davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Saylovlar demokratik jarayonning asosiy qismidir. Ular fuqarolar o‘z vakillarini tanlash imkoniyatiga ega bo‘lishini ta‘minlaydi. Saylov jarayoni, shuningdek, siyosiy partiyalar va harakatlar o‘rtasidagi raqobatni ham aks ettiradi. Ushbu maqlada shu haqda fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: saylov faoliyati, saylov turlari, umumiy saylov, mahalliy saylov, referendumlar.

Saylov faoliyati:

Saylov, har qanday demokratik tizimning asosi hisoblanadi. Bu jarayon fuqarolarning o‘z vakillarini tanlash imkoniyatini beradi va shuningdek, davlatning siyosiy hayotida ishtirok etish imkoniyatini yaratadi. Saylov tushunchasi, siyosiy faoliyatda, nafaqat vakillarni tanlash, balki fuqarolarning fikrlarini ifoda etish, davlat siyosatiga ta’sir ko‘rsatish imkoniyatini ham anglatadi.

Saylovlarning turlari:

Saylovlar bir qancha turlarga bo‘linadi. Ular orasida:

I. **Umumiy saylovlar** - bu davlat rahbarlari yoki parlament a‘zolari uchun o‘tkaziladigan saylovlar.

II. **Mahalliy saylovlar** - bu mahalliy boshqaruv organlarini tanlash uchun o‘tkaziladigan saylovlar.

III. **Referendumlar** - muhim davlat masalalari bo‘yicha fuqarolarning fikrini olish maqsadida o‘tkaziladigan saylovlar.

Saylov jarayoni bir necha bosqichlardan iborat. Avvalambor, saylovchilar ro‘yxatini tuzish, saylov kampaniyalarini o‘tkazish, saylov kuni kelishi va natijalarni e’lon qilish kabi bosqichlar mavjud. Har bir bosqichda saylov jarayonining shaffofligi, adolatliligi va demokratik tamoyillarga mos kelishi muhimdir. Saylovlar fuqarolik mas’uliyatining bir qismi hisoblanadi. Fuqarolar o‘z ovozlarini berish orqali nafaqat o‘z shaxsiy manfaatlarini, balki jamiyatning kelajagini ham belgilaydi. Shuningdek, saylovlar fuqarolarni siyosiy faoliyatga jalb etish, ularning siyosiy ongini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Saylov jarayoni davlat siyosatiga ta’sir ko‘rsatadi. Yangi rahbarlar va partiyalar, saylov natijalari asosida o‘z dasturlarini amalga oshirishga kirishadilar.

Saylov tushunchasi siyosiy faoliyatning ajralmas qismi bo‘lib, u demokratik jamiyatning barqarorligini ta’minlaydi. Har bir fuqaroning ovozi, jamiyatning kelajagi uchun muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, saylov jarayonining shaffofligi va adolatligi har bir davlatda ustuvor vazifalardan biri bo‘lishi lozim. Fuqarolar saylovlarda faol ishtirok etish orqali o‘z hayotlariga va jamiyatga ta’sir ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Saylovlar — jamiyatda hukumatni tashkil etishning eng asosiy vositalaridan biridir. Saylov tushunchasi jamiyatda demokratik boshqaruvning mohiyati bilan chambarchas bog‘liq. Saylov tizimi, odatda, xalqning irodasini aks ettirishga qaratilgan bo‘lib, bu orqali fuqarolar o‘zlarining siyosiy huquqlarini amalga oshiradilar.

Ijtimoiy nuqtai nazardan, saylovlar jamiyatdagi turli guruhlar o‘rtasida tenglik va adolatni ta’minlashga, hokimiyatni demokratik tarzda almashishga yordam beradi. Saylovlar, shuningdek, davlat va fuqarolar o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga solib, jamiyatdagi siyosiy ishtirokning asosiy shaklini tashkil qiladi.

Demokratiyaning asosi — xalq hokimiyati, ya’ni xalqning o‘zining vakillarini tanlash huquqiga ega bo‘lishidir. Saylovlar orqali fuqarolar o‘zini boshqarishga bevosita yoki bilvosita tarzda ta’sir ko‘rsatadilar. Saylovlar orqali jamiyatning eng yuqori boshqaruv organlari shakllantiriladi, shu bilan birga, saylovlar ijtimoiy guruhlar va sinflar o‘rtasida kuchning taqsimlanishiga ham ta’sir ko‘rsatadi.

Falsafiy jihatdan, saylovlar hukumatning qonuniyligini ta’minlashga xizmat qiladi. Saylovlar xalqning siyosiy irodasini aks ettirish, fuqaro huquqlarini himoya qilish va davlatning adolatli boshqaruvini kafolatlash uchun zarur vositadir. Aynan shuning uchun, saylov tizimi adolatli va teng bo‘lishi, barcha fuqarolarga teng huquqlarni taqdim etishi kerak.

Saylov — bu nafaqat siyosiy, balki ijtimoiy va huquqiy hodisadir. Inson huquqlari, erkinliklar va tenglik prinsiplari saylov jarayonida amalga oshiriladi. Saylovlar orqali odamlar o‘zining fikrini ifoda etish, siyosiy vakillarni tanlash, o‘z huquqlarini himoya qilish va boshqaruv tizimida ishtirok etish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Shu bilan birga, **saylov jarayonida ishtirok etish** faqatgina huquq emas, balki fuqarolik burchidir. Fuqarolar saylovda ishtirok etish orqali o‘zining jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlashadi va ijtimoiy tizimning rivojlanishiga hissa qo‘shadilar. Saylovning ijtimoiy-falsafiy tahlilida, uning inson huquqlari bilan bog‘liqligini alohida ta’kidlash lozim. Saylovlar, birinchi navbatda, fuqarolarning siyosiy erkinliklarini amalga oshirish va o‘zlarining siyosiy vakillarini tanlash huquqini taqdim etadi. Saylovlar fuqarolarni o‘z mamlakatining siyosiy jarayonlarida faol ishtirok etishga undaydi va ularning huquqlarini himoya qilish imkonini beradi.

Saylovlar, shuningdek, odamlarning erkin va teng huquqlarini ta’minlashga qaratilgan bir vosita sifatida, demokratiyaning asosiy poydevoridir. Saylovda ishtirok etish, inson huquqlari va erkinliklarini ta’minlashning bir shakli bo‘lib, bu jarayonda fuqarolar o‘zining siyosiy pozitsiyasini aniqlab, jamiyatda o‘zining haq-huquqlarini himoya qiladi.

Saylovlar adolatli bo‘lmagan taqdirda, ijtimoiy tizimda katta qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Saylovlarga bosim o‘tkazish, saylov manipulyatsiyasi yoki soxta saylovlar jamiyatda ijtimoiy norozilikka olib kelishi mumkin. Bu holat, o‘z navbatida, siyosiy ishonchsizlikni keltirib chiqaradi va hokimiyatni qo‘llab-quvvatlash darajasini pasaytiradi.

Falsafiy nuqtai nazardan, saylovning adolatsizligi yoki noto‘g‘riligi, davlat va jamiyat o‘rtasidagi ishonchni susaytiradi. Bu esa jamiyatda ijtimoiy qarama-qarshiliklarga, ajralishlarga va hatto siyosiy beqarorlikka olib kelishi mumkin.

Saylov jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi nafaqat qonunlarning to‘g‘ri ishlashiga, balki xalqning siyosiy madaniyatiga ham bog‘liqdir. Demokratik jamiyatda fuqarolar saylovlarga nafaqat majburiyat sifatida, balki huquq sifatida ham qarashlari kerak.

Saylov tushunchasining ijtimoiy-falsafiy tahlili, uning jamiyatdagi roli va mohiyatini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Saylov — bu nafaqat siyosiy jarayon, balki fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini himoya qilish, jamiyatdagi adolatni ta’minlash va demokratiyaning asoslarini mustahkamlash vositasidir. Saylovlarning adolatsizligi yoki manipulyatsiyasi jamiyatda beqarorlik va ijtimoiy nizolarni keltirib chiqarishi mumkin, shu sababli saylov jarayonining adolatliligi va erkinligi juda muhimdir.